

SIILINJÄRVI

Yara

kaivosalueen laajennuksen hankealueen arkeologinen inventointi 2023

Timo Jussila
Timo Sepänmaa

Tilaaaja: Ramboll

Sisältö

Perustiedot	2
Kartat	3
Inventointi.....	3
Vanhat talojen paikat.....	5
Lähteet	8

Kansikuva: Kaivoksen läjitysalueutta Kolmisopin kaakkoispuolella ja peltoa Kolmisopin eteläpuolella Iivarilan alueella

Perustiedot

Alue: Siilinjärven keskustan koillispuolella sijaitseva Yaran kaivoksen laajentamishankkeen YVA-alue. Rakentamattomat, ehjät maastot.

Tarkoitus: Selvittää alueen muinaisjäännökset ja muut arkeologisin perustein suojeltavat jäännökset.

Maastotyö: 24.-25.5.2023

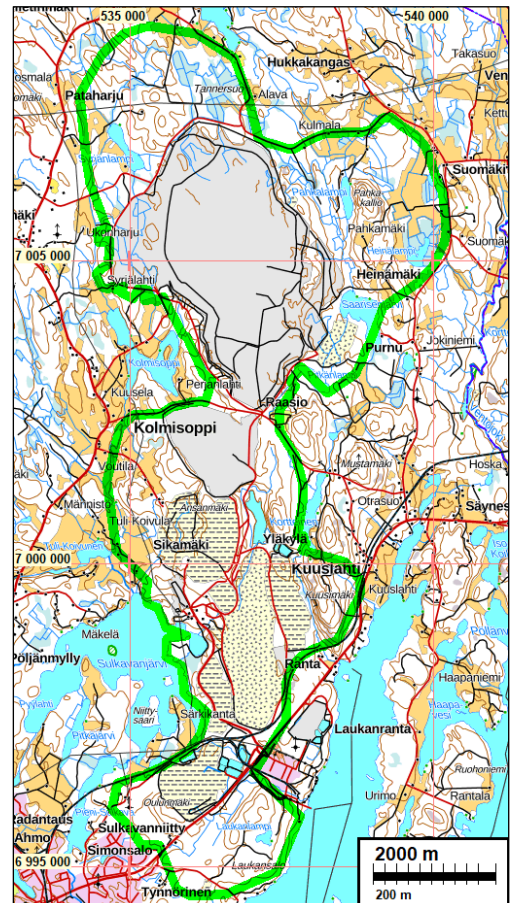
Tilaaja: Ramboll

Tekijät: Timo Jussila ja Timo Sepänmaa

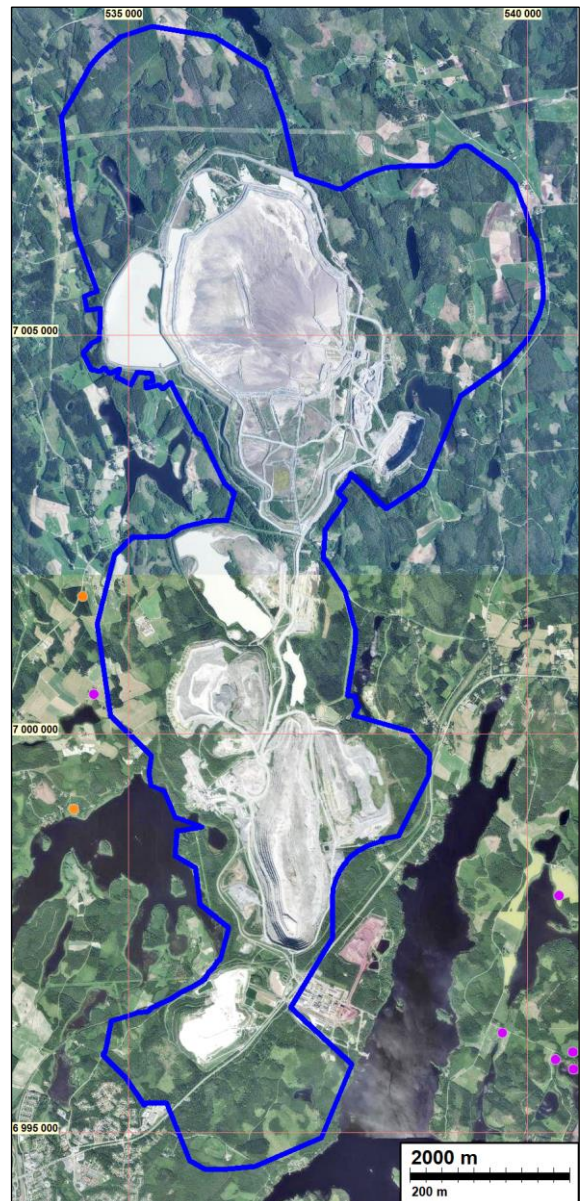
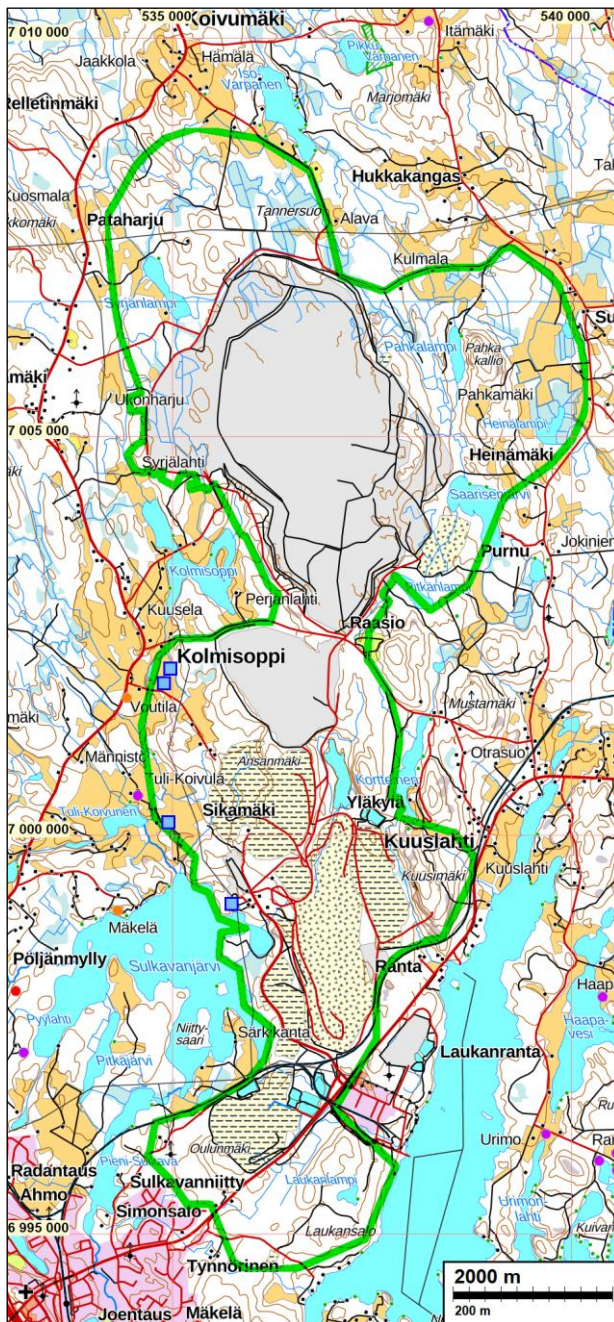
Tulokset Alueelta ei tunnettu ennestään arkeologisia kohteita. Alueella todettiin sijaitsevan kolme 1700-luvun lopun talonpaikkaa, jotka ovat autioituneet ennen nykyaikaa (1950 lukua). Näistä yksi on tuhoutunut ja kaksi raivattu pelloiksi. Peltota ei voitu talonpaikoilla tarkemmin nyt tutkia. Nämä hienoainesmoreeniset pellot ovat ras-
kaasti muokatut. Niissä tuskin on säilynyt tunnistettavia merkkejä 1700 luvun yksit-
täistalojen asutuksesta, joten niitä ei ehdoteta muinaisjäännöksiksi. Muualla alu-
eella ei havaittu mitään muinaisjäännöksiin viittaavaa. Siten alueella ei ole kiinteitä
muinaisjäännöksiä eikä muita arkeologisia suojelukohteita.

Selityksiä: Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN koordinaatistossa. Kartat ovat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta 05/2023, ellei toisin mainittu. Muinaisjäännösrekisteri on tarkastettu 05/2023. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon, eikä niillä ole mitään kokoelmatunnusta. Valokuvat ovat digitaalisia ja tallessa Mikrolitti Oy:n palvelimella.

Tutkimusalue rajattu vihreällä

Kartat

Alueen rajaus vihreällä ja ilmakuvassa sinisellä. Alueella sijainneet 1700-luvun talonpaikat sinisin neliöin. Ne kaikki sijaitsevat Kolmisopin-sulkavanjärven välillä.

Inventointi

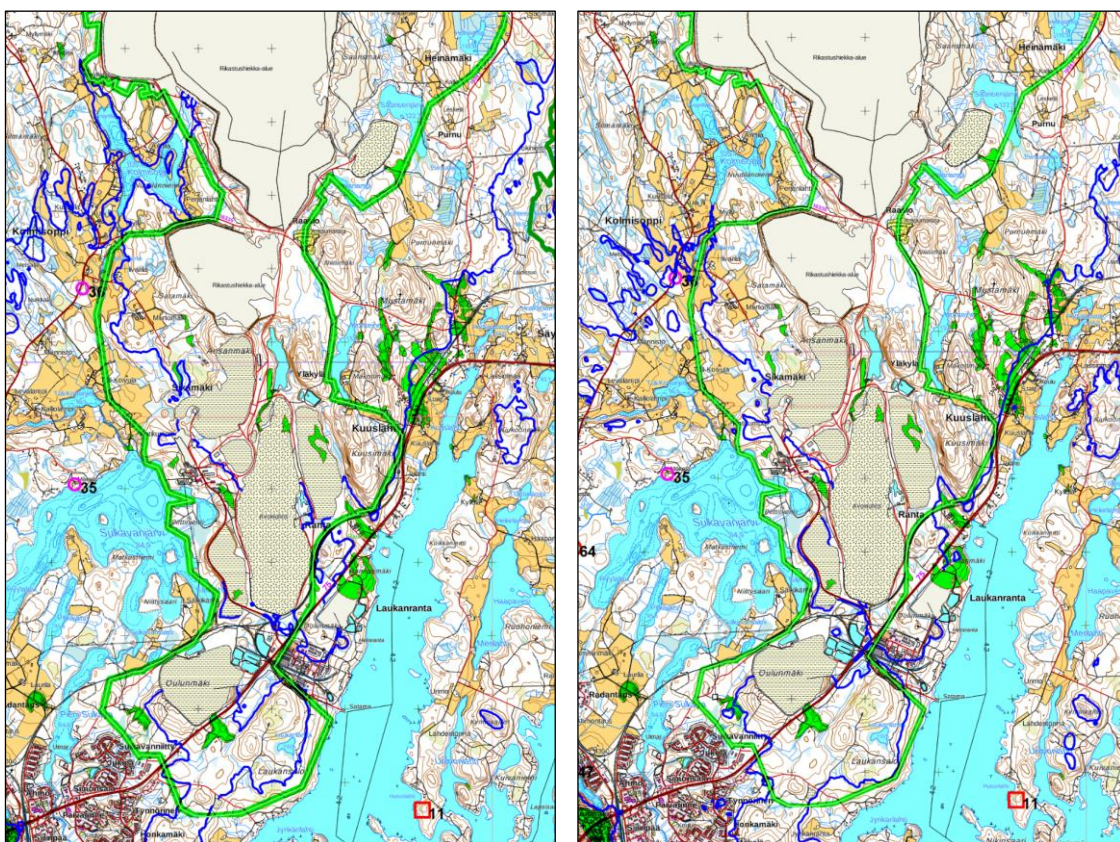
Yara suunnittelee Siilinjärven fosfaattikaivoksen kaivosalueen laajentamista. Kuopion kulttuurihistoriallinen museo ohjeisti hankkeesta antamassaan lausunnossa teettämään alueella arkeologisen inventoinnin. Hankkeen YVA-konsultti Ramboll tilasi alueen inventoinnin Mikroliitti Oy:ltä. Timo Jussila ja Timo Sepänmaa tekivät inventoinnin maastotyön toukokuun lopulla 2023 työn kannalta hyvissä olosuhteissa.

Alueella ei ole aiemmin tehty nykyaikaista arkeologista inventointia. Alue on kuulunut Siilinjärven yleisinventoinnin v. 1975 tutkimusalueeseen, mutta ei ole tietoa, missä määrin tuolloin kuljettiin tällä alueella. Alueen liepeillä on viime vuosina tehty useita kaava-alueinventointeja, mutta tälle alueelle ne eivät ole ulottuneet. V. 2017 Mikroliitti Oy teki Siilinjärven arkistoinventoinnin, jossa

käytiin läpi mm. isojakokartat ja paikannettiin niiltä 1700-luvun lopun talojenpaikat ja muita arkeologisesti mahdollisesti mielenkiintoisia merkintöjä. Tuolloin ei löydetty Kansallisarkistosta (arkiston virkailijoidenkaan avustuksella) Kolmisoppea ja Koivumäkeä kuvaavia isojakokarttoja. Kyseinen alue tutkittiin tuolloin hieman epätarkemmin, isojakokarttoihin perustuvista 1800-luvun pitäjänkartoista joissa ”virhelähteenä” myöhemmät päälle piirrokset ja kuluneilla osilla epäselvät merkinnät.

Maanmittauslaitoksen laserkeilausaineistosta laaditussa rinnevarjosteessa ei havaittu missään mitään arkeologisesti mahdollisesti mielenkiintoista. Kuitenkin käytiin maastossa katsomassa useita siinä näkyviä kuopanteita ja siltä vaikuttavia, mutta ne olivat luontaisia tai nykyaikaisia kairantoukkoja. Maaperäkartalla alueelle sijoittuu suppea-alaisia hiekkamaita¹, mutta vain Oulumäen louhainta hiekkamaa ja muinaisrannat kohtaavat. Siellä maaperä oli kuitenkin melko kivikkoista eikä alueelta kovasta etsimisestä huolimatta mitään mainittavaa löydetty. Sulkavanjärven rannat katsottiin melko kattavasti. Pääosin osin maastot olivat muinaisjäännösten havaitsemisen ja löytämisen kannalta hankalia sekä myös niiden esiintymisen kannalta epätodennäköisiä, kuten Kolmisopen ja Sulkavanjärven väliset muinaisrannatkin, joita siis tarkasteltiin varsin kattavasti.

Alue sijoittuu Sulkavanjärven 85 m ja alueen pohjoiskolkan Matomäen 170 m korkeustasojen välille. Ihmiasutuksen aikainen muinaisen Ancylysjärven rantataso 8200 eKr. on alueella noin 114 korkeustasolla ja muinaisen Saimaan korkein ranta 4700 - 4000 eKr. on n. 105 - 103 m tasolla. Siten rantasidonnaista esihistoriaa voi periaatteessa alueelta löytyä 115 m korkeustason alapuolisilta tasoilta, varmimmin 105 m tasojen alapuolelta. Ancylysaikana veden lasku on ollut nopeaa ja vesi on laskenut Saimaan korkeimman tason alapuolelle 7700 eKr. mennessä, joten korkeusväli 115-105 m edustaa vain 500 vuoden aikaväliä. Saimaan korkeimman tason aikana ja sen jälkeen vedenlasku on ollut suhteellisen verkkaista.

Sinisellä viivalla ranta v. 8000 ja 4700 eKr. Saimaan korkeimman rannan huipun aikana. Hiekkamaaperät (metrin syvyydessä) vihreinä alueina. tutkimusalueen raja-alue vaalean vihreällä viivalla.

¹ maaperäkarta kertoo maaperän metrin syvyydessä. Pintamaaperä voi olla sama tai toinen ja kartan esittämä maaperä voi pinnassa ulottua laajemmalle tai suppeammalle alalle kuin mitä maaperäkarta kertoo

Potentiaalista aluetta esihistorialle korkeussijainnin perusteella ovat tutkimusalueella sen eteläpäässä Oulumäen alue sekä Sulkavanjärven ja Kolmisopin väliset alueet 115 m tasolla ja sen alapuolella. Inventoinnin maastotyö keskittyikin pääosin näille alueilla. Muualla alueella on viisi lampea isompaa pienjärveä, korkeustasoilla, jonne muinaiset suurvedet eivät ole ulottuneet. Nämä järvet eivät ole olleet minkään reitin osina. On epätodennäköistä, että alueen pienjärvien rannoilla olisi ollut esihistoriallista asutusta. Alue on eteläisintä osaa ja Sulkavanjärvi-Kolmisoppi väliä lukuun ottamatta arkeologisesti varsin mielenkiinnostonta sekä esihistorian, että myös historiallisen ajan osalta.

Alueen historiallisen ajan asutus paikannettiin Mikroliitti Oy Jussilan 2017 selvityksen perusteella. Nyt löydettiin myös tuolloin puuttuneet Koivumäen isojakokartat sekä Kolmisopen aluetta kuvaavat Pohjois-Kasurilan jakokunnan isojakokartat. Koko tutkimusalue (100%) oli siis tarkasteltavissa 1700-luvun lopun isojakokartoilta.

Historiallisella ajalla alue on kuulunut Kaaraslahden jakokunnan, Kasurilan jakokunnan (eteläisen ja pohjoisen) sekä Warpaniemen-Käärnelahden jakokunnan sekä Koivumäen kylän maihin. Kolmisopesta on tullut oma kylänsä vasta myöhemmin. Se on ollut pääosin Pohjois-Kasurilan jakokunnan maita. Koivumäen ja Kaaraslahden asutusta alueella ei ole ollut. Ainoa kohta missä 1700 luvun asutusta on ollut alueen lähellä, on Kolmisopen Pohjois-Kasurilan mailla.

Vanhat talojen paikat

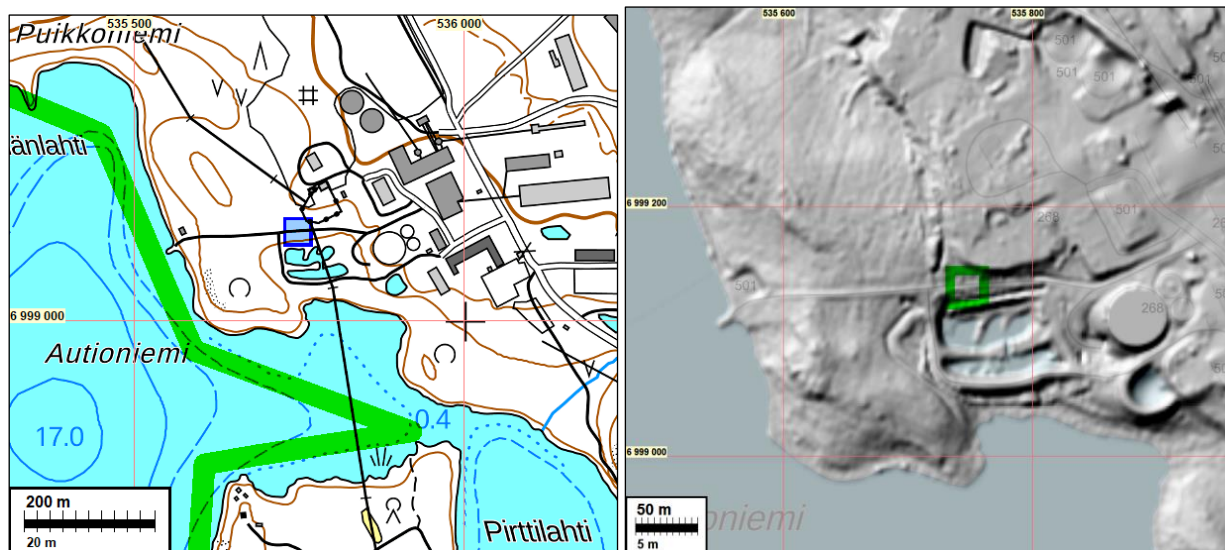
Alueelle paikantuu v. 1777 Pohjois-Kasurilan jakokunnan isojakokartoilta neljä taloa:

N	E	Isojakokartalla	Huomiot
6999135	535748	Ac, Autio Hemman	Autioniemi, tuhoutunut, kaivosalueella
7000160	534954	F, Bertula Hemman	Tuli-Latvanen itäpuoli, peltoa, kartta epätarkka
7001902	534896	E, livarila Ny Bohl Åker	Peltosenlampi itäpuoli, livarilan tilakeskus
7002093	534978	E, livarila Torp	Peltosenlampi itäpuoli, peltoa

Kolme talonpaikkaa on sittemmin autoitunut: livarilan torppa, sekä Autio ja Bertula talot. Autoitumisen ajankohtaa ei selvitetty, mutta niistä ei ole "jälkeäkään" v. 1964/1972 peruskartalla.

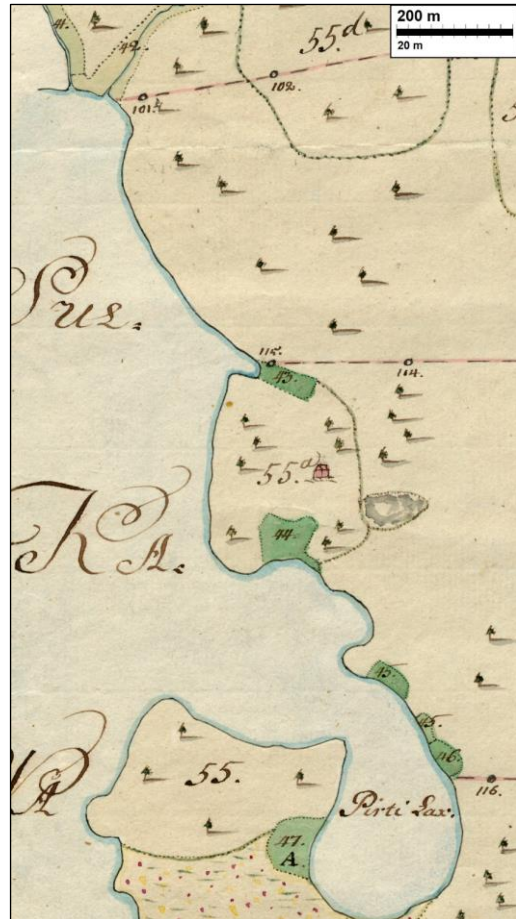
Autioniemi

N 6999135 E 535748

Sulkavanjärven itärannalla. Paikantuu hyvin, joskin on saattanut sijaita hivenen paikannusta pohjoisempana. Kartalla sininen ja rinnevarjosteessa vihreä neliö.

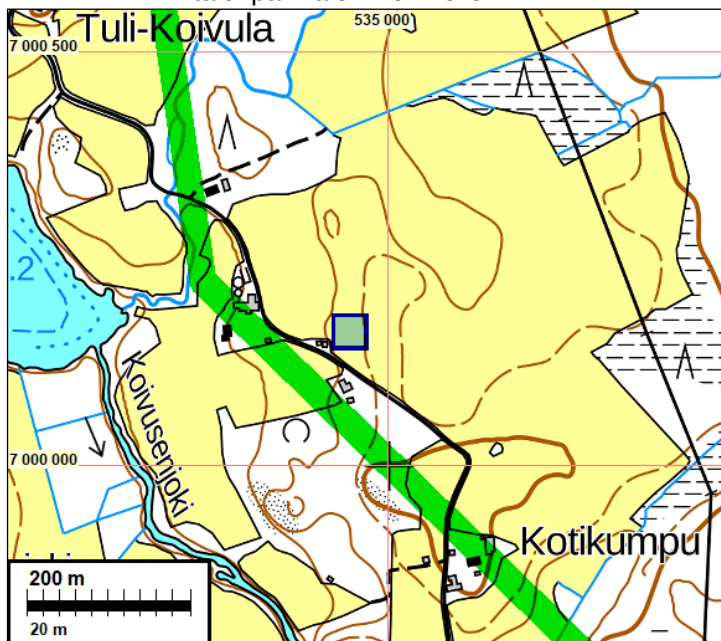
Oikealla ote 1777 kartasta. Talon paikka paikantuu hyvin sekä mitaten, että kartta asemoiden. Eteläranta on tulkinnan varainen ja siksi sijainti saattaa olla hieman pohjoisempi, mutta pidän esitettyä luotettavampana. Talon länsipuolisella vielä ehjällä alueella ei havaittu mitään mainittavaa. Alla ote 1972 (ilmakuvaus 1964) peruskartasta.

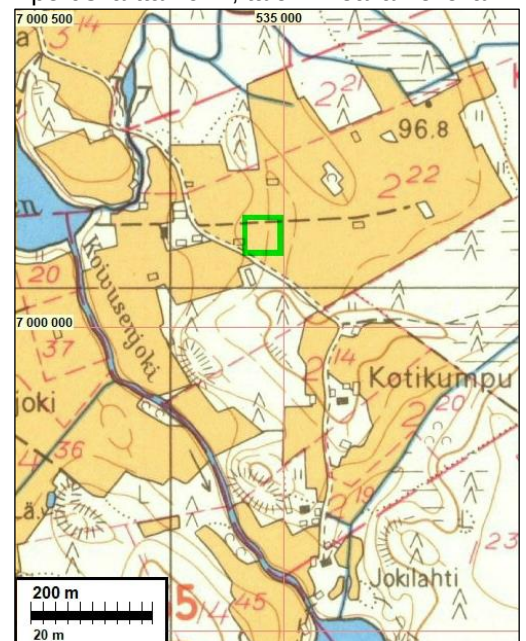
Bertula hemman

N 6999135 E 535748

talonpaikka sininen neliö

peruskartta 1972, talo vihreällä neliöllä

Isojakokartta on tällä alueella varsin epätarkka ja paikannus on tehty mittaamalla silmänvaraisesti. Epätarkkuuden takia paikannus on tulkinnanvarainen, mutta pidän sitä kuitenkin kohtalaisen hyvänä. Paikka on hienoainesmoreenista (savista) peltoa, pellon reunamilta tarkasteltuna paksusti kynnettyä. Olipa talonpaikka missä tahansa pellolla, niin siitä tuskin on voinut säilyä tunnistettavia ja erotettavia (vähäisiä) jäänteitä vanhasta asutuksesta kyntökerroksen alla. Tilanetta ja paikannusta ei voitu nyt maastossa paremmin varmistaa.

Talo merkinnän 63a yläpuolella. Pelto on nimeltään "Nyåker", mikä viittaa siihen, että talonpaikka ja talokin ovat uusia. Samaan viittaa vähäinen viljely ja vähäiset niityt talon F alueella.

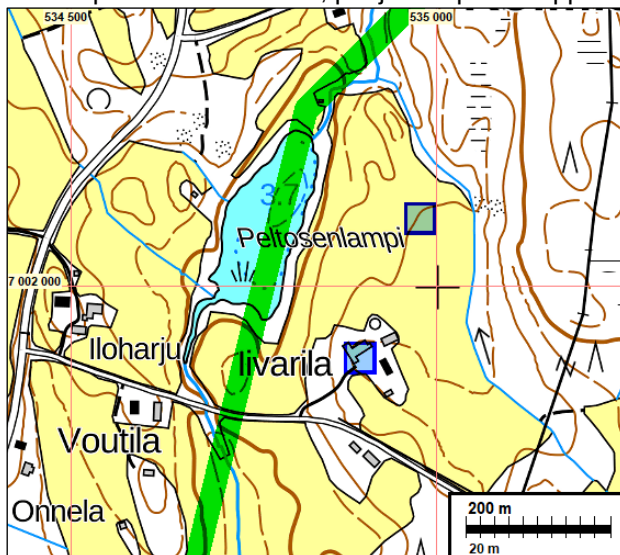
Alhaalla vasemmalla Sulakavanjärvi ja ylhäällä Tuli-Koivunen järvi.

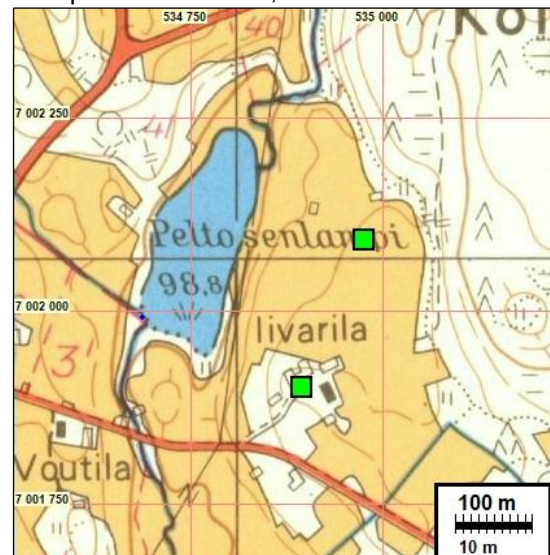
livarila talo ja torppa

Talo N 7001902 E 534896 ja torppa

Talonpaikat sininen neliö, pohjoisempi on torppa

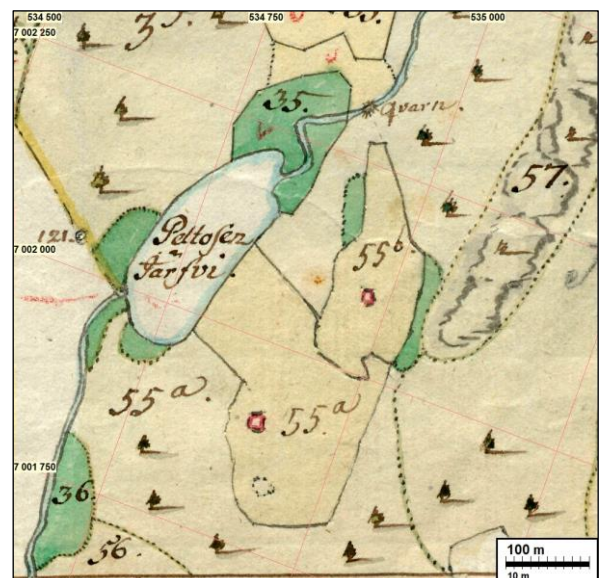

peruskartta 1972, talot vihreällä neliöllä

Oikealla ote 1777 kartasta. Alempi on talo ja pohjoisempi torppa. Talo on edelleen samalla paikalla, nykyisen tilakeskuksen alueella. Torpan perustamis- ja poissiirtymisaikaa ei selvitetty. Peruskartalla 1964/1972 ei ole siitä merkkiäkään. Torpanpaikka on hienoaainesmoreenisessa pellossa, jota on sen reunalta katsottuna syvä ja raskaasti muokattu. Sen paikkaa ei voitu nyt varmistaa koekuopin. On kuitenkin ilmeistä, että torpasta ei ole säilynyt ajoitettavia ja tunnistettavia, saati tutkimusarvoisia merkkejä kyntökerroksen alapuolella. Siksi emme ehdota sitä muinaisjään-nökseksi.

Järven koillispuolelle, jokeen merkitystä myllystä ei havaittu tunnistettavia jälkiä. Joki perattu.

Yhteenvetona voi todeta, että tutkimusalueella ei ole kiinteitä muinaisjäännöksiä eikä muita suojeltavaksi katsottavia arkeologisia kohteita. Vanhat, autioituneet ja nyt pellossa sijaistavat talonpaikat (tällä alueella Bertula Hemman ja livarilan torppa) voisi myös luokitella mahdollisiksi muinaisjäännöksiksi, mutta nähdyn ja arvioidun perusteella ne tuskin ovat edes "mahdollisia". Toinen näistä on torpan paikka ja sellaiset eivät lähtökohtaisesti ole muinaisjäännöksiä elleivät ne ole 1750 lukua vanhempia. Kallistumme sille kannalle, että emme näe tarpeelliseksi (tutkimuksen ja kulttuurihistorian tietotaseen kannalta) niiden suojelua mm. koska niiden paikannus perustuu vain 1700 luvun kartan tulkintaan, eikä siitä tehtyä paikannusta ole voitu varmistaa tai tarkentaa konkreettisin maastohavainnoin. Se edellyttäisi arkeologista tarkkuusinventointia. Paikannuksen ja konkreettisten havaintojen puuttumisen takia nämä alueen vanhat talonpaikat eivät täytä muinaisjäännöksen kriteereitä. Museoviranomainen kuitenkin päättää sen, miten näihin autioihin talonpaikoihin tulee kaavoituksessa suhtautua – konsultti suosittelee ja esittää oman näkemyksensä tutkimuksensa perusteella.

Ylipäättään alueen peltoja tarkasteltiin pintapuolisesti siltä osin kuin oli mahdollista kulkea niillä vahinkoa aiheuttamatta ja että pellon pinta oli siinä määrin esillä, että siitä saattoi havaintoja tehdä. Vain muinaisjäännösten löytämisen kannalta sopivia peltolohkoja pyrittiin tarkastelemaan, kuten em. vanhat talonpaikat ja esihistorialle topografisesti ja maaperältään hyviksi arvioiduissa kohdissa. Kynnöspelloja ei tavattu, pellot olivat heinällä, oraalla tai sängellä ja niiden havainnointimahdollisuudet olivat huonot tai välttävät. Arkeologisesti merkittävän oloisia ja mielenkiintoisia peltoja emme kuitenkaan havainneet, joten mitään merkittävää tuskin jäi niiltä havaitsematta.

Porvoo 17.8.2023

Timo Jussila

Lähteet

- Jussila T 2017: Selvitys Siilinjärven muinaisjäänöspotentialista. Siilinjärven historiallisen ajan asutuksen sijoittuminen isojakokarttojen perusteella. Esihistoriallisten muinaisjäänösten etsiminen rannansiirtymisen ja maaperän perusteella. Mikroliitti Oy
- Backman Charta öfver Kolmisoppi Urfiell belägen uti Kuopio Sockn och Län Kärnelax by. Kansallisarkisto D51:6.
- Mellin, Goniander 1777: Tredje Charta Delen öfver Södra Kasurila Bys Ägor uti Cuopio Socken. kansallisarkisto 48:2.
- Röstedt Pehr 1777: Charta Öfver Kolmisopen Sydänmaa eller Syrjäjärvenma hörande till Samfällighet uti Cuopio Socn och Län. Kansallisarkisto, D48:2.
- Röstedt Pehr 1777: Forsta (Andra och Tredje) Delen Charta öfver Karaslax Bys Andra Skifteslags Hemmanens No 3 och 4 Ägor uti Cuopio Sockn och Län. Kansallisarkisto, D55:6/1-17.
- Röstedt Pehr 1777: Charta öfver Kasurila Bys Norra Skifteslag uti Cuopio Socn och Safwolax Lähn. Kansallisarkisto, D48:2
- Röstedt Pehr 1777: Charta öfver Koivumäki By uti Cuopio Sockn och Safwolax Lähns. Kansallisarkisto D55:8.
- Peruskartta 3331 11 ja 3331 12, v. 1972. Maanmittauslaitos,
- Peruskartta 3332 10, 1973. Maanmittauslaitos.
- Pitäjänskartta Siilinjärvi 1840-luku, samat lehdet kuin peruskartat. Kartat leikattu alkuperäisistä Nilsin ja Maaningan ja Lapinlahden kartoista. Niissä myöhempiä päällepiirroksia. Maanmittauslaitos.

